

ARGODA +CI EKİ ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Ezgi SIRTİ*

ÖZET

“Bir toplumda geçerli olan ortak dilden ayrı, yalnızca belirli bir kesim tarafından kullanılan, kendine özgü kelime, deyim ve deyişlerden oluşan özel dil” şeklinde tanımlanabilecek argo; mensubu olduğu dilin önemli bir alanıdır. Önceleri “hırsızlara özgü bir söz varlığı” olarak kendini gösterse de zamanla alanını genişletmiş, dilin önemli ve işlenmeye değer bir gerçeği olmuştur. Dilin tabakalaşmasındaki rolüne bakıldığında dile olan katkısından bile söz etmek mümkündür.

Türkçenin argo söz varlığının oluşmasında farklı kaynaklardan beslenilmiş; çeşitli anlatım yollarına ve söz sanatlarına başvurulmuş, yabancı dillerden alıntılar yapılmış, yansıma kelimelerden yararlanılmıştır. Dilimizin en işlek alanlarından olan +CI eki ise argo sözlerde de oldukça sık başvurulan bir ek olmuştur. İncelememizde söz konusu ekin işlev alanlarından yola çıkarak argo söz varlığındaki yerinin anlam ve yapı bakımından öne çıkan özelliklerinin tespitine çalışılmıştır. Ferit Devellioğlu'nun *Türk Argosu*, Osman Cemal Kaygılı'nın *Argo Lugatı*, Hulki Aktunç'un *Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)* ve Ali Püsküllüoğlu'nun *Türkçenin Argo Sözlüğü* adlı eserleri taranmış ve +CI eki ile kurulmuş 269 kelime belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Argo, +CI eki, Türkçe, söz varlığı.

ABSTRACT

Slang, which can be defined as 'being distinct from the common language in a society, used only by a certain region, consisting of original words, idioms, and expressions, is an important part in the language to which it belongs. Although it asserted itself as 'a vocabulary native to the thieves' in the beginning, it has expanded its area in the course of time, and it becomes important and worthy to be examined. When its role in the stratification of the language is taken into consideration, it is possible even to talk about its contribution to the language.

In the formation of the Turkish slang vocabulary, it has been nourished from different sources; various ways of expression and figures of speech have been applied, quotations from foreign languages have been made, it has been benefited from echoic words. '+CI' as one of the most productive suffixes in Turkish is the affix used frequently in the words of slang. In our analysis, by starting from the functional areas of the suffix in point, the determination of the prominent peculiarities with regard to structure, and meaning in its position in the slang vocabulary has been tried to be asserted. The works which are *Türk Argosu* by Ferit Devellioğlu, *Argo Lugatı* by Osman Cemal Kaygılı, *Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)* by Hulki Aktunç, and *Türkçenin Argo Sözlüğü* by Ali Püsküllüoğlu have been scanned, and 269 words which are formed with the suffix '+CI' have been found.

Key words: Slang, the suffix '+CI', Turkish, vocabulary.

“Bir toplumsal sınıfın, bir meslek grubunun ya da bir topluluğun üyelerinin kullandığı, genel dilin sözcüklerine yeni anlamlar vererek ya da yeni sözcükler katarak oluşturulan özel dil”¹ olarak tanımlanan argo, Fransızca “argot” sözünden gelmektedir. Ancak kelimenin etimolojisi hakkında farklı görüşler mevcuttur. Devellioğlu'na göre “Fransızca ‘argot’ kelimesi, XVII. yüzyıla kadar (1628) çıkarsa da bu söz, çok tutucu olan Fransız Akademisi'nin sözlüğüne ancak 1740 yılında girebilmiştir. Eskiden ‘hırsızlık zanaati veya hırsızlar esnafı’, başka bir açıklamaya göre de ‘dilenci esnafı’ anlamına gelen bu kelime şimdiki anlamını 1690'da kazanmıştır.”² Buradan hareketle argoyu, genel dilin ayrı bir tabakası olarak değerlendirmek mümkündür.³

* Bu çalışma, 16-18 Aralık 2010 tarihinde düzenlenen III. Dünya Dili Türkçe Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

* Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü
Yüksek Lisans Öğrencisi, ezgisirti@hotmail.com

¹ Özkırımlı, A, (1982), *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul, C. I, s. 119.

² Devellioğlu, F, (1990), *Türk Argosu*, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, s.22-23.

³ Ayrıntılı bilgi için; Devellioğlu, F, (1990), “Dilin Tabakalaşmasında Argonun Yeri”, s.13-20.

Argonun en önemli özelliği “konuşma dili” olmasıdır. Öğrenci, şoför, asker gibi argo alanlarında resmî olmayan yazılı dil kullanımları mevcuttur. Ancak yine de konuşma dilinde yaşaması argonun gizliliğini koruma çabasından kaynaklanmaktadır. Başkaları tarafından anlaşılması için farkı yollarla oluşturulan kelime ve kelime gruplarından meydana gelen argo söz varlığındaki bu adeta gizli bir dil yaratma arzusu gruplaşmaları da beraberinde getirmiş, böylece alan argosu terimi söz konusu olmuştur.⁴ Birçok araştırmacı argo alanlarını sıralamış ve örneklendirmiştir. Bunlardan yola çıkarak Osman Cemal Kaygılı’nın tasnifine bakılabilir:

1. *Hırsız, dolandırıcı, yankesici argosu*
2. *Uyuşturucu argosu*
3. *Kumar argosu*
4. *Kabadayı argosu*
5. *Dilenci argosu*
6. *Hapishane argosu*
7. *Yatılı okul, okul, öğrenci argosu*
8. *Kışla, asker argosu*
9. *Denizcilik argosu*
10. *Etnik azınlıklar argosu*
11. *Göçmen argosu*
12. *Cinsel argo*
13. *Eşcinsel argosu*
14. *Fuhuş argosu*
15. *Esnaf argosu*
16. *Şoför argosu*
17. *Eğlence yerleri argosu*
18. *Spor argosu*⁵

Argoyla ilgili ülkemizde çalışan kişiler sözlük ve genel inceleme çalışmalarının yanı sıra argo alanları üzerinde de yoğunlaşmışlardır.⁶

Argonun dildeki yerine bakıldığında farklı şekillerde kategorize edildiğini görmek mümkündür. Bazıları “özel dil” olarak değerlendirirken, bazıları “doğal dil” olup olmadığını sorgulamıştır. Ayrıca “jargon” teriminin de argoyla ilişkisi farklı incelemelere tâbi tutulmuştur. Kısacası argonun ne olduğu kadar ne olmadığı da önemlidir. Telaffuz bakımından da büyük benzerlik arz eden “jargon” kelimesinin argoyla ilişkisinden bir tanım elde etme yoluna giden Şen; “*Fransızca bir kelime olan jargon ‘bozulmuş dil’ anlamındadır. (...) Argo özel bir dile verilen addır. Jargon ise bu özel dil içinde adacık halinde bir coğrafi bölgede bulunan grupların veya bir mesleğe mensup olanların anlaşılabilirlik oranı çok düşük kendine has konuşma biçimidir.*”⁷ şeklindeki değerlendirmesiyle argoyu, içinde jargondan kelimeler de barındıran ve ondan daha kapsamlı olan bir alan konumuna getirmektedir. Argoyu özel dil sayan Devellioğlu, “*Sosyal bir toplumun malı olan argo, özel diller (langues spéciales) zümresindedir; genel dilin kelimelerine bazı özellikler vermek ve özel kelimeler katmakla meydana gelmiştir. (...) Argo bir özel dildir, fakat her özel dil argo değildir. Çünkü her özel dil, genel dildeki kelime şekillerini alt üst edip bozamaz ve bunları atıp yerine başkasını kullanmaz.*”⁸ derken; Aktunç özel dil yerine “*Argo, dilin gizli örgütüdür.*”⁹ tanımından hareketle argonun gizliliği üzerinde durur. Argo, ‘gizlilik’ özelliğine sahiptir ancak zamanla bu gizliliği yok olur. Zira argo dili canlıdır ve değişir. İşte bu noktada argo, sadece ait olduğu grup tarafından anlaşılma amacı güden ve genel dilden gizlilik sebebiyle argo kadar beslenmeyen “gizli dil”lerden ayrılır. “*Argo, toplum içindeki modalardan, önem kazanan çeşitli kavramlardan, ilişki kurulan yabancı ülke ve dillerden sürekli olarak yararlanmakta ve değişmektedir. Bu da dil-toplum ilişkisini ve dilin değişkenliğini gösteren tanıklardan biridir.*”¹⁰ Bu değişime Püsküllüoğlu “1950’li yıllarda ‘hıyar’ın kansere iyi geldiğinin öne

⁴ Alan argosu terim önerisini ortaya atan Hulki Aktunç; *Büyük Argo Sözlüğü (Tanımlarıyla)* adlı eserine de aldığı “İki Kavram Önerisi: Alan Argosu ve Genel Argo” başlıklı yazısında bu ayrıma gidilmesinin nedenlerini tablo ve örneklerle açıklamıştır.

⁵ Kaygılı, O, C, Yay. Haz.: Tahsin Yıldırım (2003), *Argo Lugatı*, İstanbul, Selis Kitaplar, s. 9-11.

⁶ Özet kısmında değindiğimiz, kelime tespitinde yararlandığımız sözlükler dışındaki konuyla ilgili kitap ve yazılar; Mehmet ARSLAN, *Argo Kitabı*, Kitabevi Yay., İst., 2009. Filiz BİNGÖLÇE, *Kadın Argosu Sözlüğü*, Metis Yay., İst., 2001. F. BİNGÖLÇE, *Futbol Argosu Sözlüğü / Asker Argosu Sözlüğü*, Alt-Üst Yay., Ank., 2005. Halil ERSOYLU, *Beyoğlu: Kısa Geçmiş ve Argosu*, İletişim Yay., İst., 1998. H. ERSOYLU, *Türk Argosu Üzerine İncelemeler*, L&M Kitaplığı, İst., 2004. Emine GÜRİSOY- NASKALİ, Gülden SAĞOL (Editörler), *Türk Kültüründe Argo*, SOTA Yay., İst., 2002. Ahmet OKTAY, “Argo Üzerine Düşünceler”, *Sanat Olayı Dergisi*, İst., Mayıs 1981. Özdemir KAPTAN, “Beyoğlu Argosunda İtalyanca ve Grekçe Kökenli Sözcükler”, *Tarih ve Toplum*, İst., 1984, S. 9.

⁷ Şen, M, (2002), “Argo Üzerine”, *Türk Kültüründe Argo*, (Hazırlayanlar: Emine Gürsoy- Naskali, Gülden Sağol), İstanbul, SOTA Yayınları, s. 14.

⁸ Devellioğlu, F, (1990), s. 21-22.

⁹ Aktunç, H, (2010), *Büyük Argo Sözlüğü (Tanımlarıyla)*, İstanbul, YKY, s. 408.

¹⁰ Aksan, D, (2000), *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*, Ankara, TDK Yayınları, 1. Cilt, s. 90.

*sürülmesiyle İstanbullu şoförlerin argosunda 'hıyar'ın yerini 'kanser ilacı'nın alması'*¹¹ örneğini vermektedir. Argo sözlüklerinde “hıyar” ve “kanser ilacı” kelimelerinin aynı anlama (bön, aptal kimse) gelmesi argo söz varlığı açısından önemli olmakla beraber, argo dilindeki sürekli değişime de birer kanıttır.

Argonun dil özelliklerine bakıldığında özel bir grameri olmadığı, söz diziminin ortak dilin söz dizimiyle aynı olduğu görülür. Müstakil bir yazılı dil olmaması sebebiyle genel dilin söz varlığı ile kullanılması kaçınılmazdır. Bu, bazen kişi zamirlerinden bazen de “gelmek, gitmek, kalmak, uyumak” gibi temel fiillerden yararlanma şeklinde olmaktadır. Argo kelime ve deyişlerden sıkça yararlanan Hilmi Tuner’in argo söz varlığına fazlaca yer verdiği *Tavlama* adlı şiirden vereceğimiz aşağıdaki bölümde de genel dile başvurulduğu görülmektedir.

(...)

Anlarsın ya sen elimin kirisin
Mandepsiye hiç gelemem bilirsin
Madik atma konuşsan da böyle hoş
Miden küskün, anladım ki kesen boş

Şıpmışı hazırlandı yemekler
Böylelikle gerçek oldu dilekler
Babaçkom da anlayışlı, civelek
Toka etti beş papele bir evlek

Hiç tavladım deme sakın toz ol git
Lüpe kondun yine benden, yağcı it
Kafa bu be, bunlar özel bir bilim
Ben açığöz, o benden de bitirim.¹²

Özdemir Kaptan Arkan’ın “Beyoğlu Argosuna Ait Özgün Bir Metin ve Günlük Konuşma Dilindeki Karşılığı” başlığı altında verdiği metinde de argonun gramerine dair fikir edinilebilir:

“Çok gır kaynattık. Artık taş koyalım. Son haber: Hakkı nalları attı, bamye tarlasında kemcikleri dinlendiriyor. Tabii imam suyundan. Hakkı’yı imam kayığında gören Salih, korkudan mazotu kesti. Ancak doktorlar, “bundan sonra mazotu kesmenin bir yararı olmaz” diyorlarmış.

(Yeterince laf ettik. Artık sözü keselim. Son haber: Hakkı vefat etti, mezarlıkta yatıyor. Tabii içkiden. Hakkı’yı tabutta gören Salih, korkudan içkiyi bıraktı. Ancak doktorlar, “bundan sonra içkiyi bırakmanın bir faydası olmaz.” diyorlarmış.)¹³

Burada da söz diziminde herhangi bir farklılık söz konusu değildir. Hatta “bamye tarlası”, “imam suyu”, “imam kayığı” gibi argo kelime gruplarının oluşumu bile genel dildeki tamlayan-tamlanan ilişkisi içindedir.

Argonun söz varlığını oluştururken dilin farklı olanaklarından yararlandığı görülür. Bu yararlanma hem anlam hem biçim bakımından farklı yollarla gerçekleşmektedir. Anlam bakımından mecaz, somutlaştırma, benzetme, eğretileme gibi çeşitli anlatım yollarına başvurma, mizah dilinden yararlanma öne çıkmaktadır. Biçim olarak ise yabancı dillerdeki kelime ve ekler kullanılmakta; ayrıca dilimizin türetme ve birleştirme yollarına çeşitli anlam ilgileri ile başvurulmaktadır. Kelime alış-verişi argoda oldukça önemlidir. Türkçede de özellikle Fransızca, İtalyanca, Arapça ve Farsça kelimelerin alındığı görülmektedir. Hatta öyle ki yalnızca alınan ek, dilimizin kurallarına uygun bir biçimde kelimeye dâhil edilmektedir. Argoda yer alan *uydurmasyon* kelimesi *yalan* (söz, haber), *düzmece*, *sahta* (şey) anlamına gelmektedir.¹⁴ Kelimenin oluşumuna baktığımızda uydur- fiil gövdesine

¹¹ Püsküllüoğlu, A, (2004), *Türkçenin Argo Sözlüğü*, Ankara, Arkadaş Yayınevi, s. 10.

¹² Devellioğlu, F, (1990), s. 73.

¹³ Arkan, Ö. K, (2002), “Beyoğlu Argosuna Ait Özgün Bir Metin ve Günlük Konuşma Dilindeki Karşılığı”, *Türk Kültüründe Argo*, (Editörler: Emine Gürsoy-Naskali, Gülden Sağol), İstanbul, SOTA Yayınları, s. 167.

¹⁴ Aktunç, H, (2010), s. 299.

Fransızca “-tion” ekinin getirildiğini görürüz. Böylece telaffuzu itibariyle söz konusu kelime elde edilmektedir. Ayrıca bu kelimeye, çalışmamızın konusu olan +CI eki de getirilmiş ve *uydurmasıyoncu* kelimesi oluşturulmuştur. Böylece “Türkçe kök+Türkçe ek+Türkçe ek+Yabancı ek+Türkçe ek” gibi bir oluşum söz konusu olmuştur. Yabancı dillerden Türk argosuna mal edilen kelimelerden biri de *anafor*dur. Devellioğlu, kelime için şöyle der: “*Rumca, zıt rüzgârdan meydana gelen akıntı anlamında ‘anafori’ kelimesinden emek ve zahmet çekmeksizin, bedavadan gelen para, eşya ve benzeri şeyler anlamında kullanılan ‘anafor’ sözü çıkmıştır.*”¹⁵ Burada yukarıda değindiğimiz anlam ilişkisi de mevcuttur. Rüzgâr ve akıntının çağrıştırdığı “rahatlık” ile zahmet çekmeden, rahatça elde edilen şeyler arasında bağlantı kurulmuştur. Ayrıca bu kelime de +CI eki alan argo kelimelerdendir. Anaforcu “*bedavacı, beleşçi; haraççı*”¹⁶ anlamına gelmektedir. Burada “Yabancı kelime+Türkçe ek” şeklinde bir türetme mevcuttur. Ayrıca yansılama (onomatope) dan da yararlanma yoluna gidildiği görülmektedir. “Lüp” karşılıksız elde edilen para, çıkar, nesnedir. Lüp onomatopesinden türemiş kelimeler; *lüpçü, lüpçülük, lüpe konma, lüplet-*’tir. Böylece taklidî seslere de çeşitli ekler getirildiği görülmektedir.

Argo kelime ve deyişlerin anlam ve biçim bakımından oluşumu genel hatlarıyla bu şekildedir. Çalışmamızın konusu olan +CI eki ise, Türkçedeki en işlek eklerdendir. Tahsin Banguoğlu tarafından “*en eski ve esas işleyişi adlardan kılıcı adı (nom d’agent) yapmaktır*”¹⁷ şeklinde tanımlanır. Zeynep Korkmaz +CI ekinin işlevlerini 8’e ayırmıştır. Söz konusu ekin işlev alanlarına göre değerlendirmesi de yapılacağından eklendiği kelimelerde üstlendiği bütün görevleri ele almakta yarar vardır:

1. *Adlara gelerek bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraşı olarak seçmiş olanları gösteren adlar türetir: ahçı ‘aşçı’, arabacı, badanacı, boyacı (...)*
2. *Adın bildirdiği işle ilgili ‘kimse’ anlamını veren adlar türetir: aracı, düniürcü, erkenci, sabahçı (...)*
3. *Adlardan, bir işi görev olarak almış kimseyi gösteren adlar türetir: bekçi (berkçi) biletçi, çöpçü, elçi, dağıtımçı (...)*
4. *Eklendiği söze ‘sahiplik’ anlamı katan adlar yapar: davacı, fırıncı, hancı (...)*
5. *Adlara ve bazı sıfatlara gelerek bir şeye alışkanlığı, bir şeyi huy edinmeyi gösteren alışkanlık sıfatları yapar. Bunlar ad olarak da kullanılır: aceleci, akşamcı, alaycı(...)*
6. *Adlara gelerek bir görüşü, bir inancı, bir düşünceyi benimsemi bildiren sıfatlar türetir: akılcı, Atatürkçü, cumhuriyetçi, gerici(...)*
7. *+CI / +CU eki, yalnız başına veya +lar çokluk ekiyle genişletilmiş olarak, eklendiği ada meslek ve uğraşı anlamı katan semt, mahalle, cadde, köy gibi yer adları türetir: Ayrancı, Bostancı, Cebeci, Çeltikçi, Demirci (...)*
8. *Türkçe çalışmaları sırasında Farsça ve Arapça kökenli birkaç ekin atılmasında bu ekten yararlanılmıştır:*
 - a. *+dar eki için: emektar=emekçi, kindar=kinci(...)*
 - b. *+kâr, +ger ekleri için: bestekâr=besteci, hizmetkâr=hizmetçi, sahtekâr=sahteci, kimyager=kimyacı, nağmeger=nağmeci vb.*
 - c. *+î nispet eki için: hesabî=hesapçı, kemanî=kemancı, tanburî=tamburcu (...)*¹⁸

Argo sözlüklerinden tespit ettiğimiz 269 +CI eki ile kurulmuş kelimenin işleyiş özelliklerine bakıldığında 1,2 ve 5. maddelerdeki kullanımları karşılamak üzere kelime türetme yoluna gidildiği görülmektedir. Ekin argo kelimelerdeki kullanımına verilecek örneklerde Hulki Aktunç’un sözlüğünden yararlanılmıştır.

“Bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek olarak seçmiş kişileri gösteren adlar türeten +CI eki”, argo söz varlığında genel olarak ‘hırsız, dolandırıcı, yankesici argosu’na ait kelimelerin kurulmasında görev yapmaktadır:

“Arabacı: Çöp toplayıcı, çöplükçü; çöp ayıklayarak geçinen kimse.” (s. 45)

¹⁵ Devellioğlu, F, (1990), s. 43.

¹⁶ Aktunç, H, (2010), s. 43.

¹⁷ Banguoğlu, T, (2007), *Türkçenin Grameri*, Ankara, TDK Yayınları, s. 162.

¹⁸ Korkmaz, Z, (2007), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara, TDK Yayınları, s. 41-42.

“Duvarcı: Duvar aşmakta ve duvarların koruduğu yerleri soymakta ustalaşmış hırsız.” (s. 100)

“Muslukçu: Bir tür yankesici; camilerde abdest almakta olan kişilerin ceketini, ceketinin içindekileri çalar; özellikle asılmış ceketini bir benzeriyle değiştirip hırsızlık yapar. • Kamu çeşmelerinin, hayratların musluğunu çalmayı âdet edinmiş hırsız.” (s. 222-223)

“Zarfçı: Bir tür dolandırıcı: Genellikle iki zarfçı birlikte çalışır, içinde bir miktar para bulunan bir çantayı (cüzdanı, ‘zarf’ı) tenhaca bir sokakta uygun bir yere bırakır ve zarfı bulacak kişi belince, zarfçılardan birisi onunla aynı anda zarfı görür ve paylaşmayı önerir; sırasını bekleyen ikinci zarfçı, zarfın kendisine ait olduğunu ileri sürerek ortaya çıkar; haybeciyi (beleşçi, bedavacı) ya polisle tehdit ederek ya razı ederek üstünü ararlar ve o sırada parasını, değerli eşyasını çalarlar. • Zarfçılığın bir türünde de zarf sahibi, parasının aslında zarftakinin iki misli olduğunu ileri sürer ve haybeciden tehditle para sızdırır.” (s. 319)

“Adın bildirdiği ‘iş’ ile ilgili kimse anlamını veren +CI eki”, argo kelimelerde oldukça fazladır. Dolandırıcılığın usullerine göre yapılan işi karşılayan adlara +CI eki getirilmiş; böylece o işi üstlenen kişiler belirtilmiştir. Aslında ekin buradaki görevi, “meslek eki” olarak da anılan +CI ekinin ilk maddedeki görevine benzemektedir:

“Katlamacı: Bir tür dolandırıcı; özellikle bozuk para verme rolü yapar, kâğıt para destesinde birkaç banknotu iki katlı tutup bu banknottan iki kez sayarak dolandırır.” (s. 172)

“Oturtmacı: Otomobillere ÇENÇ (otomobilde orijinal olmayan, sonradan konmuş motor; özellikle, orijinal numarası değiştirilen motor için kullanılır) motor uygulamakta (oturtmakta) ustalaşmış kişi.” (s. 232)

“Yazmacı: Yurtdışından getirilmiş kaçak otomobili sahte gümrük ve trafik belgeleriyle trafiğe sokan, satan kişi.” (s. 311)

“Adlara ve sıfatlara gelip ‘alışkanlık’ bildiren kelimeler yapan +CI eki”, argo söz varlığında genellikle keyif verici maddelere bağımlı olan kişileri belirtmekte kullanılmıştır:

“Askıcı: Borcunu (askıyı) ödememeyi huy edinmiş (kimse).” (s. 48)

“Kışçı: İşleyeceği ya da işlediği suçu, kış mevsimini hapisanede geçirmek üzere ayarlayan kimse; kış mevsimlerini hapisanede geçirmeyi âdet edinmiş suçlu.” (s. 186)

“Makasçı: Makas atmayı [Kısa yoldan bitirmek, kesmek • Sansürlemek • (Taksi, dolmuş sürücüsü) Araba sahibinin payından kesip cebine para atmak, arabanın gelirini haksız paylaşırıp çıkar sağlamak] âdet haline getirmiş kimse, sürücü.” (s. 207)

+CI eki almış argo kelimelerin oluşumunda farklı anlatım yollarına ve ifadeyi zenginleştiren unsurlara başvurulduğu görülmektedir. Söz konusu kelimeleri kuruluş yolları bakımından iki bölümde incelemek mümkündür:

1. Anlam bakımından

Argo sözcüğünde “mecaz” önemli bir yer tutar. Gerçek anlamın dışına çıkarak kullanılan kelimeler argonun gizli yanına hizmet eder. +CI ekiyle kurulmuş argo söz varlığında da mecazdan sıkça yararlanılmıştır. *Filimci* kelimesi “*Şakacı, matrak kimse • Düzenbaz, hileci (kişi)*” olarak argoda karşılık bulmuştur. Filmin halk arasındaki şaka, oyun, hile şeklindeki mecaz anlamlarından yola çıkarak söz konusu kelime +CI ekiyle “kişi”ye mal edilmiştir.

“Mizah” da argonun önemli bir parçasıdır. Çiğdem Usta gülmece dilinden “*İnsanın gülme nedeni ne olursa olsun, güldüğü nesne, mevcut kurallardan sapan bir dildir.*”¹⁹ şeklinde söz ederek

¹⁹ Usta, Ç. (2009), *Mizah Dilinin Gizemi*, Ankara, Akçağ Yayınları, s. 95.

aslında dilden hem anlam hem de biçim bakımından ayrılan argonun mizahla olan münasebetine de işaret etmektedir. Mizah dili argodan beslenirken, argo da mizahtan yararlanıp kelime kadrosuna gülünç unsurlar katmaktadır. +CI ekli kullanımlarda da mizahtan yararlanılmış; ek, kelimeye gülme unsuru katan bir işlevle getirilmiştir. *Balıkçı*, argoda “*çok şanslı kimse*” anlamına gelmektedir. Balığın şans anlamı mizahî bir şekilde argoya yansımış; ek ile şansa ‘sahip olma’ anlamı yaratılmıştır. *Trafikçi* kelimesinde de mizahî bir yan vardır. İlk bakışta ‘trafik memuru’ gibi bir anlam verse de argo söz varlığında “*trafik suçu işlediği için cezaevinde yatan mahkûm*” anlamında kullanılmış; söz konusu kişinin trafik cezasının müptelâsı olduğu mizahından yararlanılmıştır.

Argonun, ‘aşağılık dil’ olarak anılmasının en önemli nedeni “müstehecenlik” tir. Müstehecenlik argo söz varlığının bir gerçeğidir; 18 argo alanının 3 tanesi (cinsel, eşcinsel ve fuhuş argoları) tamamen bu ifadelere dayanmaktadır. Küfür ile bu ifadeler arasındaki ince çizgi ise argonun gizli yönünde saklıdır. Doğrudan küfür olarak nitelendirilebilecek kelime ve deyişler argonun söz varlığında bulunmaktadır. Ancak farklı anlam ilgileri kurularak bu üç argo alanına mal edilen kelimelerde herhangi bir küfür yoktur. Cinsel tercihler ya da bu alanlardaki meslek grupları kelimenin anlamında gizlidir. +CI eki bu alanlarda önemli bir ektir çünkü bu üç alandaki söz varlığında meslek adı yapan, alışkanlık bildiren ek ile oluşturulmuş kelimeler fazla kullanılmıştır.

“Düğmecî: Anal ilişki tutkunu (aktif erkek) • Sodomist. Kulampara.” (s. 100)

“Kürdancı: Küçük erkek çocuklardan hoşlanan edilgin eşcinsel erkek.” (s. 200)

Argo söz varlığının anlam bakımından oluşumunda yararlanılan anlatım yollarından biri de “somutlaştırma”dır. Argodaki soyut kavramları, somut kelimelerden faydalanarak karşılamak argo dilinin önemli bir özelliğidir. Tespit ettiğimiz kelimelerde somutlaştırmaya, benzetme ilgisi gözetilerek başvurulduğu görülmüştür.

“Ayıcı: (Futbol vb. oyunlarda) Çok sert oynayan, kırıcı (oyuncu).” (s. 52)

Ayı, iri cüssesi sebebiyle her zaman sert, kaba, iri gibi sıfatları karşılamak üzere kullanılan bir hayvan adıdır. Spor argosu alanındaki bu kullanımında ise aldığı +CI ekiyle birlikte sert oynayan oyuncuyu belirtmek üzere benzetme ilgisi de göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur.

“Mideci: Rüşvet almayı alışkanlık haline getirmiş memur.” (s. 215)

Burada “mide” organının “rüşvet ye-“ ile olan mecaz anlamdaki ilişkisinden yararlanılmıştır. +CI eki alışkanlık kazanmış kişiyi belirtmek için kullanılmıştır. Söz konusu kişinin midesine yani rüşvet almaya düşkün olduğunu ifade, somutlaştırmadan yararlanılmıştır.

“Yelkenci: Yaltakçı, dalkavuk (kimse).” (s. 311)

Yelken - rüzgâr ilişkisinden hareketle rüzgârın yelkenliye verdiği destek somutlaştırma yoluyla insana aktarılmış ve dalkavuk kimseler kılıcı adı yapan +CI ekiyle türetilen ‘yelkenci’ ile ifade edilmiştir. Burada ayrıca mecaz ve mübalağadan da yararlanılmıştır.

2. Biçim bakımından

+CI ekiyle kurulmuş 269 kelimedede yabancı dillerden oldukça fazla kelime alındığı görülmüştür. Söz konusu kelimelerin bazıları doğrudan orijinal şekilleriyle alınmış; dilimizin yapısına uygun olmayanlar ise telaffuzları göz önünde bulundurularak değiştirildikten sonra eki almışlardır.

Türkçede kullanım sıklığı fazla olan İtalyanca, Fransızca, Yunanca, Arapça ve Farsça kelimelerin +CI ekiyle de oldukça fazla türemeye girdikleri görülmüştür. 157 kelime yabancı dillerden türetilmiştir.

97 Türkçe kelime ise +CI ekiyle argo söz varlığında kullanılmıştır.

Biçim olarak değinilmesi gereken oluşum yollarından biri de yansılama (onomatope) dir. Bu şekilde oluşturulmuş 7 kelimeye +CI eki getirilmiştir. (Bomcu, dızdızcı, fııldakçı, hırcı, lüpçü, şıkşıkçı, zartçı)

Özel adlardan ve ticarî markalardan yararlanılarak oluşturulmuş 6 kelime, +CI eki ile argo söz varlığında yerini almıştır. (Balıcı, gandici, jiletçi, ojeci, rontçu, röntgenci)

Türkçe kelimelere getirilen yabancı ekli kelimelerden 2 tanesi +CI ekini almıştır. Bunlar yukarıda da izahını yaptığımız *atmasyoncu* ve *uydurmaşyoncu* kelimeleridir.

+CI ekli kelimelerde göze çarpan bir diğer husus da beraberinde sıkça kullanılan +IIk ekidir. “+IIk / +IUk eki, bir meslekle uğraşan kimseyi gösteren adlardan meslek adı ve uğraşı alanı gösteren adlar türetir.”²⁰ Argo söz varlığında da işlek bir ek olan +IIk, +CI eki almış 56 kelimeye getirilmiştir. Bu durum, söz varlığına zenginlik katan “türetme” yolunun argoda da önemine işaret etmektedir. *Kaldırım+cı+lık* kelimesi ele alındığında; *kaldırım*, *kaldırımıcı*, *kaldırımıcılık* kelimelerinin argoda müstakil kullanımlar olduğu görülür.

SONUÇ

Argonun dilin özel bir alanı olduğu, doğal bir gelişim süreci geçirerek varlığını sürdürdüğü, bunu yaparken de farklı yollardan anlam ve biçim bakımından beslendiği görülmüştür. Bu beslenmenin sonuçlarının da ince bir zekânın ve mizah duygusunun ürünü olduğu kanaatindeyiz. Çalışmamızın konusu olan +CI eki de argo söz varlığının, dilimizin önemli kelime yapma yollarından olan türetmeden büyük ölçüde yararlandığını göstermektedir. 269 kelimeye +IIk eki ile türetilen kelimeler de eklendiğinde 325 kelime elde edilmektedir. Bu veri, kelime türetmede kullanılan anlam özellikleri (benzetme, somutlaştırma, mecaz vb.), başvuru mizahî unsurlar göz önünde bulundurulduğunda argonun dile olan katkısı bakımından küçümsenmeyecek bir anlam ifade etmektedir.

²⁰ Korkmaz, Z, (2007), s. 56.

Kaynaklar

Aksan, Dođan, *Her Yöniyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*, TDK Yayınları, Ankara 2000.

Aktunç, Hulki, *Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)*, YKY, İstanbul 2010.

Arkan, Özdemir Kaptan, “Beyoğlu Argosuna Ait Özgün Bir Metin ve Günlük Konuşma Dilindeki Karşılığı”, *Türk Kültüründe Argo* (Editörler: Prof. Dr. Emine Gürsoy- Naskali, Doç. Dr. Gülden Sağol), SOTA Yayınları, İstanbul 2002.

Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara 2007.

Devellioğlu, Ferit, *Türk Argosu*, Aydın Kitabevi, Ankara 1990.

Kaygılı, Osman Cemal, *Argo Lugatı* (Hazırlayan: Tahsin Yıldırım), Selis Kitaplar, İstanbul 2003.

Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yayınları, Ankara 2007.

Püsküllüoğlu, Ali, *Türkçenin Argo Sözlüğü*, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2004.

Şen, Mesut, “Argo Üzerine”, *Türk Kültüründe Argo* (Editörler: Prof. Dr. Emine Gürsoy- Naskali, Doç. Dr. Gülden Sağol), SOTA Yayınları, İstanbul 2002.

Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, (Hazırlayan: Atilla Özkırımlı), 1. Cilt, İstanbul 1982.

Usta, Çiğdem, *Mizah Dilinin Gizemi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009.